

Francesc Valls (Barcelona, 1671c.-1747) és un dels màxims exponents de la música barroca hispànica. Va ser mestre de capella de la Catedral de Barcelona durant els anys 1696-1726, en actiu, i fins la seva mort, el 1747, com a jubilat, en un temps en què la Seu era el centre musical per excel·lència de Barcelona i un dels més importants d'Europa.

Prolífic i polèmic, Valls ha estat objecte d'estudi dels investigadors d'aquí i de fora, tot i que encara espera una catalogació completa de la seva generosa producció, dispersa, en gran part inèdita. Algunes de les seves obres, i particularment la famosa *Missa Scala Aretina* (1702), han estat enregistrades, però hi ha una clamorosa desproporció entre la qualitat de la seva música i l'atenció que se li ha concedit¹.

Valls és un cas de *Musicus et cantor*, és a dir que estava alhora en el món de la praxis, com a compositor i com a intèrpret, i en el de la reflexió teòrica. El seu tractat *Mapa armónico práctico* (1742) és un compendi del que se sabia de música al seu temps i al seu espai geogràfic². La intenció més immediata de tots aquests tractats era, d'antuvi, més pràctica que especulativa, perquè havia de servir per ensenyar els escolans a llegir música i a cantar, i més tard a compondre: *para la mas facil, y segura enseñanza de Muchachos*. Aquí com en tants altres llocs, la pedagogia ha estat punt de partida d'una presa de consciència sobre la realitat. De retruc, però, la seva influència sobre el món musical hispànic va ser molt notable.

Pel que fa a la seva obra, notable en quantitat com en qualitat, podríem dir que transcorre al llarg de dos eixos estilístics, un d'històric, que podríem representar vertical, i l'altre lingüístic, que ens dividiria l'espai en una part superior (el llatí) i una altra inferior (les llengües romanç). D'una banda, Valls es troba entre els segles xvii i xviii; de l'altra, la seva producció ofereix tant textos litúrgics, en llatí, com música en llengua romanç.

En l'àmbit hispànic, el canvi de segle XVII-XVIII significa el pas d'un estil barroc molt peculiar, més pròxim a la polifonia del Renaixement que al *Seicento* italià, a un de més galant, més semblant al que passava a la resta d'Europa. Si en la música del XVII hispànic dominen els ministrers (instrumentistes de vent, que doblen o substitueixen les veus en la polifonia), en la del XVIII dominen els violins i, al seu costat, oboès i trompes. D'altra banda, una característica molt típica d'aquest barroc és la policoralitat, que hauria importat Joan B. Comes de Venècia, i que esdevé la norma quasi exclusiva arreu de les Espanyes.

Pel que fa a la llengua romanç, cal recordar que el llatí encara era considerat en molts àmbits la llengua forta, la seriosa. D'altra banda, el desprestigi de la llengua autòctona fa que hi hagi molt poca obra en català. A la Barcelona del s. xviii, doncs, "llengua romanç" vol dir sobretot castellà. En aquesta llengua trobem una ingent quantitat de *Villancets* (*villancicos*) y de *Tonos*. *Villancet*, que avui entenem com a "nadala", vol dir aquí i en origen cantar en llengua romanç. Igual que el gènere germà d'aquest, el *Tono*, s'escriuen en ocasions no litúrgiques però, en el cas de Valls, majoritàriament tintades de religiositat: primeres comunions, p.e.

Al costat d'aquesta producció, de color més assequible, hi ha la producció litúrgica, en llengua llatina: salms, magníficats, misses. El caràcter és diferent, com ho és l'ús per al qual la música està pensada. Si la vessant en llengua romanç presenta una cantabilitat més immediata, i també freqüents al·lusions a la dansa, l'obra en llatí, d'una manera semblant a com ho veiem en Monteverdi i en autors del segle anterior a Itàlia, té un caràcter més solemne, una tendència a l'abstracció i a les línies més pures. Això no exclou pas un ús simbòlic de figures retòrico-musicals, ans al contrari. En una època tan majoritàriament analfabeta, les pintures, l'escultura o la música religioses tenen també una funció didàctico-pastoral, i per tant miraven d'associar i de transmetre continguts a llurs formes.

¹ Vg. l'enregistrament de *La mà de Guido*, dedicat íntegrament a Valls (*Exaudi nos*, 2005-06), així com els dos Cds de *Columna música* dirigits per Francesc Bonastre, que contenen obra d'aquest compositor.

² Edició facsímil a cura de Josep Pavia i Simó. Consejo Superior de Investigaciones científicas, Barcelona 2002.

Lauda, Jerusalem

Els salms són poemes, originalment en hebreu, de l'Antic Testament, és a dir, de la Bíblia judaica. Traduits primer al grec i després al llatí, la tradició cristiana se'ls ha fet seus, interpretant-los amb matisos diferents. Avui els podem escoltar com a clams profundament humans que parlen d'esperances, d'anhels i de dolors antics i moderns.

En l'entreforc que separa la música litúrgica de l'escripta en castellà, els salms i els motets ocupen un lloc especial. Si d'una banda estan pensats per a la litúrgia, bàsicament la de Vespres, i per tant estan en llatí, de l'altra els seus textos, portadors d'un gavadal d'emocions, no només de caire místic, els aproxima al vessant més cantable i dansant: als *Tonos* i *Villancets*. Aquesta posició ambigua s'afegeix al caràcter sintètic, abans esmentat, de tota l'obra de Valls. Ara: el compositor d'abans del segle romàntic, lluny de la intenció de brillar pel seu enginy, pretén senzillament fer un servei. La humilitat de Valls és un dels aspectes més corprenedors per a qui s'hi aproxima des de la nostra època, plena de divisme i d'individualisme.

Per tot això, els Salms estan musicats seguint sempre fidelment el text, en el seu doble vessant: el *què* diu (prosòdia, accents, etc.) i el *com* ho diu (el seu significat).

Lauda, Jerusalem correspon a la segona meitat d'un salm, el nº 147 segons la numeració moderna, compost dels salms 146 i 147 segons l'antiga. Es tracta d'un dels salms de lloança, i comença amb l'antífona *Dóna bo de cantar al nostre Déu! És agradós de lloar-lo!*. Una antífona és un fragment que la comunitat pot anar repetint, després de cada nova estrofa del salm a càrrec del solista o celebrant. Una altra antífona és aquesta amb què comença *Lauda, Jerusalem: Glorifica el Senyor, Jerusalem; Sió, canta lloances al teu Déu,...* Segons les antigues versions grega i llatina, en aquest vers comença el salm 147.

La musicació de Valls mostra un ús de la prosòdia modèlic: cada síl·laba, cada accent es troba al seu lloc i amb el seu pes just. També hi trobem indicis de fórmules retòrico-musicals, típiques de tot el barroc europeu. Per exemple, quan al vers *velociter currit sermo eius* ("corre de pressa la seva paraula") apareix l'únic ritme puntejat breu de tot el salm. També s'insinua un cert descriptivisme al mot *spargit* ('escampa').

En el seu equilibri entre homofonia i polifonia, en el domini total del llenguatge harmònic i contrapuntístic del seu temps, aquests salms són un tresor que, avui com llavors, continuen interpel·lant els seus oients.

Joan Grimalt, hivern 2006-07.

Francesc Valls, Lauda, Jerusalem, per a doble cor: SS, SATB, B.c.

Psalmus 147

(Psalm 146-147)

12 Lauda, Hierusalem, Dominum;
lauda¹ Deum tuum, Sion,

13 Quoniam confortavit seras portarum tuarum,
benedixit filiis tuis in te;

14 Qui posuit fines tuos pacem
et adipe frumenti satiavit te;

15 Qui emittit eloquium suum terrae,
velociter currit sermo eius;

16 Qui dat nivem sicut lanam,
nebulam sicut cinerem spargit.

17 Mittit crystallum suum sicut buccellas:
ante faciem frigoris eius quis sustinebit?

18 Emittet verbum suum et liquefaciet ea,
flabit spiritus eius et fluent aquae.

19 Qui annuntiat verbum suum Iacob,
iustitias et iudicia sua Israel.

20 Non fecit taliter omni nationi,
et iudicia sua non manifestavit eis.

(Alleluia)

Glorifica el Senyor, Jerusalem:
Síó, canta lloances al teu Déu,

que assegura les teves portes
i beneeix dintre teu els teus fills,
manté la pau en el teu territori
i et sacia amb la flor del blat.

Envia ordres a la terra,
corre de pressa la seva paraula.
Tira neu com flocs de llana,
escampa com cendra la boira.²

Llança el seu glaç com molles de pa:
qui pot aguantar tanta fredor?
Dóna una ordre, i tot es desglança;
a bufar els seus vents, i l'aigua s'escola.

Anuncia la seva paraula als fills de Jacob,
als fills d'Israel, els seus decrets i decisions.
No ha obrat així amb cap altre poble,
no els ha fet conèixer les seves decisions.

¹ La Vulgata ofereix ací una variant: *cane*, ("canta"), enlloc de repetir *lauda*.

² La BCI diu "gebrada" enlloc de "boira": imagino que l'original hebreu també, i que la "boira" de la Vulgata degué ser un incident més de traducció, entre les versions hebrea, grega i llatina.

Lauda, Jerusalem

salm 147 (146-147).

5'01"

Francesc Valls
(ca. 1671-1747)

Sop. 1
Lau - da, Je - ru - sa - lem, lau - da, Je - ru - sa - lem, Do - - - mi - num;

Sop. 2
Lau - da, Je - ru - sa - lem, lau - da, Je - ru - sa - lem, Do - - - mi - num;

Soprano
Lau - da De - um tu -

Altus
Lau - da De - um tu -

Tenor
Lau - da De - um tu -

Basso
Lau - da De - um tu -

B.C.
4

8
S-1
Quo-ni-am con-for - ta - vit se - ras por - ta - rum tu - a - rum, be-ne - di - xit fi -

S-2
Quo-ni-am con-for - ta - vit se - ras por - ta - rum tu - a - rum,

S
- um, Si - - - on, be-ne - di - xit fi - li - is

A
- um, Si - - - on, be-ne - di - xit fi - li - is

T
- um, Si - - - on, be-ne - di - xit fi - li - is

B
- um, Si - - - on, be-ne - di - xit fi - li - is

8
BC
4